

Bojan Himmelreich

Nekaj drobcev iz življenja Romov na Slovenskem

Arhiv Republike Slovenije hrani v fondu Republiškega sekretariata za notranje zadeve SRS (AS 1931) nekaj poročil in navodil v zvezi z Romi na Slovenskem. Od skupaj sedmih dokumentov (hranjeni so v arhivskih škatlah 1488 do 1490) jih je šest nastalo v Sloveniji, eden pa v Beogradu. Časovno pokrivajo obdobje od leta 1948 do 1965. Nastalo jih je še več, a zakaj se niso ohranili, pove kar eden od njih: pri »škartiranju spisov« so jih uničili. Za bralca utegnejo biti zanimivi, kajti na strnjen način predstavijo številčno stanje Romov, njihovo razširjenost v Sloveniji, njihove življenjske navade, kulturo, njihov odnos do okolice in obratno ter kriminaliteto. Skozi navodila oblasti za njihovo obravnavanje spoznavamo seveda tudi odnos takratne države do romske problematike.

Dokumenti so predstavljeni kronološko. Nekateri podatki iz njih so združeni, večinoma pa so predstavljeni kar z odlomki v citatu. Na republiškem ministrstvu za notranje zadeve (MNZ) v Ljubljani so nastali večinoma za potrebe zveznega MNZ.

Številčno stanje Romov v Sloveniji

Okraj	1948 ¹	1951 ²	1953 ³	1954 ⁴
Murska Sobota	1353	1478	3000	3600
Kočevje	185	113	150	150
Črnomelj	159	150	232	227
Lendava	134	90		
Novo mesto	127	140	234	204

Jesenice	28	6		
Krško	20	8	70	70
Ljubljana-okolica	18		33	33
Ljubljana		53	6	6
Kranj	18	6	16	16
Kranj-okolica		20		
Celje-mesto	10			
Radgona	6			
Mozirje	4			
Grosuplje		30		
Trebnje		18		
Radovljica		19	50	50
Slovenj Gradec		5	8	8
Šoštanj		5	5	5
Skupaj	2062	2141	3804	4369

Po zveznih podatkih so leta 1949 v Sloveniji našeli 2068 Romov, kar je bilo 1,4 % vseh jugo-

¹ Arhiv RS, Ljubljana, fond Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS (AS 1931), a. š. 1488, mapa 154, Poročilo o Ciganih, 18. november 1948. Ker so vsi dokumenti iz enega fonda, ga dalje več ne navajam.

² A. š. 1489, mapa 264, Cigani v LR Sloveniji, 25. november 1951.

³ A. š. 1489, mapa 289, Problem Ciganov v LR Sloveniji, 10. junij 1953.

⁴ A. š. 1489, mapa 295, Problem Ciganov v LR Sloveniji, 5. marec 1954.

slovanskih.⁵ Njihovo število je močno zmanjšala vojna.

1. Poročilo slovenskega MNZ⁶

Poročilo, ki je v primerjavi s kasnejšimi zelo skopo, govori o številu in razprostranjenosti Romov v Sloveniji. Od skupaj 1211 za delo sposobnih jih je bilo 1009 zaposlenih, vendar le polovica stalno. Ostali so delali sezonsko, tudi pri kmetih, ali pa so se ukvarjali z različnimi obrtmi (brusaštvo, manjša popravila ...). Stalno zaposleni so prejeli nakaznice zagotovljene preskrbe, mnogi pa so igravali lokalne oblasti in so delali le tako dolgo, da so jih dobili, nato pa so odšli »za nekaj časa na pohajanje« in se kasneje zaposlili v drugem mestu ter znova pridobili nakaznice.

Poročilo ugotavlja, da so skoraj vsi »cigani« (le z zelo malo izjemo) več ali manj podvrženi kriminalu« ter navaja oblike kaznivih dejanj in prekrškov, ki so jih zagrešili. Opiše njihovo nizko kulturno stanje (nepismenost, nehigieno) ter prikaže napore oblasti, da bi šolali njihove otroke (»razred za ciganske otroke« v Murski Soboti).

2. Dopis zveznega MNZ⁷

»U prilogu dostavljamo Vam referat o problemu Cigana u FNRJ. Ovaj je problem dosta aktualan a rešavanju istoga pristupalo se u pojedinim narodnim republikama na različite načine, nesistematski pa ponegde i nepravilno. Dešava se, da se to 'rešavanje' ogleda u običnom proterivanju Cigana iz jedne narodne republike u drugu ili iz jednog sresa u drugi srez, a da Cigani posle toga opet nadju mogućnosti, po drugom putu da se vrte na područje sa kojega su bili proterani. Zbog toga se ovakvo proterivanje ne može dopuštati, već treba Cigane naseljavati stalno na određeno mesto, najbolje u blizini velikih poljoprivrednih dobara ili velikih industrija sa ciljem, da se tamo uposle. Naročito pažnju treba posvetiti

deci, da napusti skitalački život i da se kao učenici u privredi itd. pripreme za korisne poslove.

Obzirom, da problem Cigana ne mogu rešavati isključivo organi unutrašnjih poslova, već da su tu zainteresovani i drugi organi državne uprave, smatramo da je potrebno da budete inicijatori takve saradnje sa zainteresiranim organima državne uprave u pokretanju i rešavanju toga pitanja za vaše područje. /.../«

3. Poročilo MNZ leta 1951⁹

»/.../ Od navedenih 2.141 naših ali »domaćih« Ciganov je 1989 stalno naseljenih in privajenih življenja na enem kraju, 152 pa je potujočih, toda v mejah okraja se gibajočih ciganov brez stalne nastanitve. Od teh Ciganov javlja okraj Novo mesto 87, Lendava 30, Črnomelj 20, Kranj-okolica 8 in Ljubljana-mesto 9.

Iz drugih republik prihaja v Slovenijo letno približno 2.000 ciganov. Največ jih javljajo okraj, ki mejijo neposredno na LR Hrvatsko, najmanj okraj na zapadu republike. Ti cigani so skoraj sami potujoči cigani, večinoma hrvatske in srbske narodnosti, ena večja skupina je bila lani celo ruska. /.../

II. Gibanje Ciganov

Ciganov, ki bi potovali kakor nomadi po svetu z vsem premoženjem, v Sloveniji ni več. Vse naše cigane lahko štejemo med naseljene cigane, čeprav jih nekaj (152 ali 89) nima stalnega doma; vezani pa so tudi ti na okraj ali drug ožji predel Slovenije in se gibljejo le v njem.

Pač pa naši naseljeni cigani, če izvzamemo murskosoboške in deloma kočevske, ki jih veže zemlja, radi menjavajo svoje stalno bivališče. K temu jih sili deloma skrb za preživljanje in njihov način preživljanja. /.../ Podpira pa to nestalnost tudi njihova izolacija proti ostalemu domačemu prebivalstvu, ki se mu le polagoma približujejo in s katerim se morda nikoli ne bodo popolnoma stopili. Podpirajo tudi odnos domačega prebivalstva do njih, ki je po večini slab, marsikje naravnost sovražen, in ki je tudi usedlina prejšnjih časov, ko je bil strah pred cigani utemeljen. Vse to otežuje ciganu pravo stalno

⁵ A. š. 1489, mapa 192, Problem Cigana (poročilo zveznega MNZ), 19. julij 1949.

⁶ A. š. 1488, mapa 154, poročilo kriminalistični upravi zveznega MNZ, 18. november 1948.

⁷ Dokumenti večinoma navajajo njihovo ime z malo začetnico.

⁸ A. š. 1489, mapa 192, Problem Cigana (poročilo zveznega MNZ), 19. julij 1949. Priloženega poročila ne navajamo, ker prinaša podatke na jugoslovanski ravni.

⁹ A. š. 1489, mapa 264, Cigani v LR Sloveniji, 25. november 1951.

naselitev, stalno delo in navezanost na kraj in ljudi. Vendar pa ima, kakor že rečeno, pretežna večina naši ciganov (1.989 ali 92%) svoje stalno prebivališče, ki ga zapuščajo kot delavci ali potujoči obrtniki le začasno in kjer so tudi registrirani. Kontrola teh ciganov ni težka.

Cigani, ki potujejo v skupinah skozi Slovenijo, so sami tuji cigani. Prihajajo iz LR Hrvatske oziroma preko nje iz drugih republik. Teh ciganov se ljudstvo boji in to upravičeno. Kontrola je nemogoča, ker tukaj sploh nimajo bivališča niti začasnega ne in zasledovanje radi kaznivih dejanj in prekrškov je težavno in skoraj dosledno brez uspeha. Zato je treba tako nomadiziranje, ki nima danes in zlasti v socialistični državi nobene upravičenosti več, z vsemi sredstvi zatirati.

III. Ekonomsko stanje

Premoženje. Pretežna večina naših ciganov je brez premoženja. Nekaj nepremičnega premoženja posedujejo cigani kmetje (poljski delavci) v murskosoboškem, kočevskem in krškem okraju, toda po večini tako mala, da lastniki ne morejo od njih živeti. /.../ Tudi hiš naši cigani v glavnem še nimajo. Kjer stanujejo v lastnih stavbah, so to primitivne ilovnate kolibe ali lesenjace brez poda. Običajno pa so cigani najemniki tujih, večinoma slabih hiš (bajt). /.../

Tudi premično premoženje ciganov je malenkostno. Pohištvo imajo najnujnejše, marsikje ga sploh ni oziroma se ne more tako imenovati. Izjeme so v zapadnem delu Slovenije, kjer je življenjski standard ciganov sploh višji kot v vzhodnem. Od večjih premičnin je javljen en vrtiljak /.../. Novomeški in Črnomaljski cigani imajo konje.

Zaposlitev. Cigani ne ljubijo nesamostojnega, neprekinjenega in metodičnega dela. Raje živijo v revščini, ko da bi se podvrgli strožji delovni disciplini. Zato jih je zaposlenih najmanj v industriji. /.../ Največ je med cigani samostojnih obrtnikov, ki pa izvršujejo svojo obrt potujoč in to obrti, ki ne zahtevajo velike strokovne usposobljenosti, kakor brusništvo, popraviljanje dežnikov in loncev ter manjša kleparska in kovaška dela. /.../ V črnomaljskem, kočevskem in novomeškem okraju se zaposlujejo cigani z delom v kamnolomih, pri cestnih in drugih gradbenih delih, družine, ki imajo konje, tudi s prevozom drv s konji. Vsa dela jemljejo v akord. Zaslužek često

zapijejo. Žene z otroci nabirajo priložnostno zdravilna zelišča, še mnogo več pa prosjačijo in postajajo s tem nadležni.

V Prekmurju odhajajo cigani množično na sezonsko kmečko delo, to predvsem iz hribovitih predelov. /.../ Na delo hodijo v velikih skupinah v Vojvodino, kjer delajo do jeseni, prezimujejo pa doma. Sezonsko se zaposlujejo prekmurski cigani tudi v industriji in gradbenih delih. /.../ Nestalnost jim zelo škoduje, ker izgubljajo z njo ugodnosti, ki izvirajo iz stalnega delovnega razmerja. Na delo hodijo samo moški in dekleta.

Nekaj ciganov se preživlja tudi z glasbo, toda manj, kot bi se moglo spričo njihove prirojene nadarjenosti za glasbo pričakovati. V večjem obsegu se posvečajo glasbi cigani v murskosoboškem okraju, ki ima okrog 30 poklicnih glasbenikov. Ti igrajo v kapelah po 5 do 6 mož. Ena taka kapela je že dalj časa zaposlena v ljubljanskem Nebotičniku (baru). Drugje igrajo cigani priložnostno.

V mestu Ljubljana se bavijo cigani s čiščenjem čevljev, z brusaštvom, z muziciranjem in s poukom plesa.

Dasi nimamo natančnejših statističnih podatkov, se vendarle opaža pri vključitvi ciganov v delo znaten napredek. Vzrok temu je:

napredujoča naselitvena stalnost ciganov in pozitiven razvoj v tej smeri

sistem garantirane preskrbe za zaposlene osebe, ki sili tudi cigane k vključitvi v delo

prizadevanje organov ljudske oblasti, ki nudijo tudi ciganu redno, dobro plačano delo

IV. Kulturno stanje

Kulturno stanje ciganov v Sloveniji je še precej nizko, kar velja zlasti za vzhodni del republike. Proti zapadu se to stanje – skladno z višjim kulturnim stanjem domačega slovenskega prebivalstva – dviga. V splošnem so cigani enaki najrevnejšim ali najnižjim plastem domačinov, kolikor take razlike še obstajajo, tu in tam pa so še znatno pod njim (jugovzhodni rob Slovenije).

Romski brusac.

Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, CZ, Ljubljana 1980.

V večjih rodovnih skupinah živijo naši cigani le še v novomeškem, črnomaljskem in kočevskem okraju, pa tudi tu ne vsi. Drugje živijo v rodbinah. Rodbinske vezi sicer niso posebno trdne. Konkubinatov je veliko, nezakonskih otrok še več. Že 15 letna dekleta prinašajo očetu nezakonske otroke in prav najrevnejše družine imajo največ otrok (5-10). Ti so seveda velika ovira za ekonomski in kulturni napredek družine. Spolno udejstvovanje ciganov je neobzdrano, ni pa ekscesov in zlasti se ciganke ne udajajo prostituciji.

Analfabetov je med starejšimi cigani še veliko, na vzhodu večina. Žal ni statistike o tem. Mladina pa povsod, kjer so cigani stalno naseljeni, redno obiskuje šole. Na to pazi šolska oblast, naprednejši cigani pa se že sami zavedajo važnosti izobrazbe. V oddaljenejših krajih ovira reden šolski obisk, vsaj pozimi, velika revščina (pomanjkanje primerne obleke, obutve). V okraju Murska Sobota, kjer je zdaleč največ ciganov, so prirejali tudi analfabetske tečaje, ki so se jih cigani z veseljem udeleževali. Le žensk ni

bilo. Slabše rezultate javlja Lendava. V Murski soboti obiskuje 5 mladincev glasbeno šolo, eden pa dela 4. razred gimnazije. Tudi otroci gorenjskih ciganov so v gimnaziji.

Stanovanja večine naših ciganov so zelo revna, prehrana neredna in pomanjkljiva. Toda cigani so temu privajeni in ne potrebujejo dosti. Najslabše je s higieno. O stanovanjski higieni ni mogoče govoriti. O telesni negi ni sledu. Najslabša in obče nevarna je v tem pogledu vas Pušča, sklenjeno cigansko naselje, oddaljeno komaj 1,5 km od Murske Sobote in naseljeno s 392 cigani. To naselje je zanemarjeno, ušivo in nasteničeno. V njem razsaja trahom, garjavnost in druge bolezni, leta 1946 je izbruhnil prav tu tifus in zdravstvenim organom povzroča Pušča veliko skrbi in dela. Pušča je verjetno tudi leglo kriminala, ki se čuti v bližnjem mestu. Ne dosti boljši sta ciganski naselbini v Vadarcih in Zenkovcih. Drugje so razmere boljše.

Kakor v drugih pogledih, je tudi glede higiene stanje v zapadnih predelih Slovenije boljše in gorenjski cigani se že skoraj ne ločijo od ostalega prebivalstva, ne po obleki, ne po izobrazbi, dasi so tudi oni revni. Da pa cigani povsod napredujejo, se vidi iz primerov, ki so bili v prejšnji Jugoslaviji nemogoči. Tako je v Črmošnjicah cigan odbornik KLO, v Murski Soboti uslužbenec OLO, v Šoštanju miličnik, in celo dober, napreden in razgledan miličnik.

Kadrovski rok v JLA učinkuje na cigane zelo dobro. Spremenjeni se vračajo domov, dvignjeni politično in kulturno. Prav ti se radi vključujejo v delo in se od domačega prebivalstva skoraj ne razlikujejo.

V. Odnos med cigani in domačim prebivalstvom

Cigani živijo še vedno in v vsej Sloveniji izolirano. Tu ni opaziti znatnejšega napredka. Izolirajo se celo tisti, ki se vključujejo v delo kot delavci. Ti imajo sicer dober odnos do drugih delavcev, ne družijo se pa z njimi. Samo iz Murske Sobote poročajo, da hodijo mladi cigani na sezonsko delo skupaj z domačimi fanti in da se od njih nič ne razlikujejo in dobro razumejo.

V skladu s splošno izoliranostjo ciganov je tudi dejstvo, da se cigani ne vključujejo v množične

organizacije in v društva. Kjer že morajo biti zaradi materialnih koristi n.pr. v sindikatih, tu in tam v OF in AFŽ, so člani, toda povsem pasivni.

Preokret pa smemo pričakovati od mladine, od novega roda, če bo odnos organov ljudske oblasti in naše mladine do ciganske mladine pravilen. Tako kaže ciganska mladina veliko zanimanje za nogomet, za kino, ipd. In se tu močno približuje naši mladini in rada vstopa v športna društva. Cig. mladina iz Prekmurja se v velikem številu udeležuje mladinskih delovnih akcij, kakor Šamac-Sarajevo, Nova Gorica, Brčko Banoviči, itd.

O odnosu med cigani samimi si poročila niso edina. Po večini poročil so cigani močan kolektiv, kadar gre za odnos na zunaj, torej proti ostalemu prebivalstvu, med seboj pa se pogosto prepirajo in celo pretepajo. To velja vsaj za predele, kjer živijo cigani v večjem številu in v rodovnih skupinah.

Domače prebivalstvo ciganom še vedno ne zaupa in se proti njim izolira. Enako kakor se oni proti njemu. To se opaža manj v zapadnem delu Slovenije, bolj pa v vzhodnem delu, razen hribovitih predelov Prekmurja, kjer je razmerje med cigani in ostalimi prebivalci očitno prav dobro.

VI. Evidenca ciganov.

Domala vsi naši cigani so državljani FLRJ in LRS. Izjeme so: 2 družini v kočevskem okraju imajo državljanstvo LRH, v Ljubljani-mestu pa je 22 ciganov državljanov LR Makedonije. Tujih državljanov je 7, in sicer 6 v lendavskem, 1 v murskosoboškem okraju, imajo madžarsko državljanstvo. Cigani, državljani LRS so vpisani v naše državljanske knjige in sicer pri krajevnih LO njihovega stalnega prebivališča.

Romkinje v značilnih oblekah.
Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, CZ, Ljubljana 1980.

Osebnne izkaznice so bile prav tako izdane vsem našim ciganom nad 16 let starosti. Cigani iz obmejnega pasu (Murska Sobota, Lendava, del Slovenjgradca) imajo izkaznice za prebivalce obmejnega pasu, ostali pa za prebivalce notranjosti države. Tuji državljani (7) imajo izkaznice za tuje državljane.

Označba narodnosti v osebnih izkaznicah ni enotna. Nekateri okraji so vpisovali ciganom slovensko narodnost s pridevkom cigan (slov. – cigan ali narobe cigan – slov.), drugi pa samo slovensko, tako Murska Sobota, Grosuplje, Jesenice-mesto, Krško, Ljubljana-mesto, Šoštanj. Prvi se sklicujejo na neko okrožnico ministrstva. Murska Sobota poroča, da so cigani izrecno zahtevali vpis slovenske narodnosti, ker da želijo imeti s Slovenci iste pravice in dolžnosti. Sicer pa govorijo prav prekmurški cigani slovenščino precej težko in močno pomešano s srbohrvaščino, med seboj pa govorijo – kakor drugi cigani – svoj ciganski jezik indijskega izvora. /.../

Kartoteka ciganov se, kolikor se da razbrati iz poročil, ne vodi enotno. Nekatera poverjenišтва vodijo za cigane ločene kartoteke, druga ne, ker zaradi malenkostnega števila ciganov očitno ni potrebe za to, ali pa nimajo enotnih navodil. /.../

VII. Kriminaliteta

1.) Kazniva dejanja, katerim cigani nagibajo, so:

- a) zoper družbeno in zasebno premoženje: tatvine, zlasti majhne tatvine, goljufije;
- b) zoper življenje in telo: telesne poškodbe, sodelovanje pri pretepu in ogrožanje z nevarnim orodjem pri pretepu (bodalih);
- c) zoper človeško zdravje: zanemarjanje zdravstvenih predpisov, prenašanje nalezljivih bolezni, mazaštvo;
- č) zoper narodno gospodarstvo: nedovoljena trgovina, prenašanje kužnih bolezni pri živalih;
- d) zoper pravosodje: pomoč storilcu po storitvi kaznivega dejanja, kriva izpoved.

Natančnejše statistike o udeležbi ciganov pri kaznivih dejanjih za vso republiko žal ni. Le Lendava javlja razmerje 3:1 v korist domačemu prebivalstvu (šteto relativno, t.j. v razmerju s celotnim prebivalstvom obeh vrst), Murska Sobota javlja 3% udeležbo (vzeto absolutno), Šoštanj razmerje 2:279 v korist ciganom, Ljubljana-mesto le dva primera tatvine koles, vse to za leto 1951. Povsod gre za tatvine, izjemoma za lažje telesne poškodbe. Murska Sobota, ki ima skoraj 1.500 ciganov, javlja še sledečo podrobno statistiko za zadnja tri leta (1949/1951): vseh kaznivih dejanj 34, od teh 12 tatvin, 5 vlomnih tatvin, 2 požiga, 1 goljufijo, 13 telesnih poškodb in 1 odpravo telesnega ploda. Ustavljenih je bilo zaradi pomanjkanja dokazov 9 postopkov.

Iz drugih krajev ni dokazanih kaznivih dejanj, Jesenice in Kranj celo pohvalita svoje cigane za poštene. Pač pa poroča večina okrajev o številnih, sicer nedokazanih tatvinah, zlasti tatvin na polju, in to predvsem od potujočih ciganov.

Pregon kaznivih dejanj je pri ciganih izredno težaven. Vzroki so tile:

- a) skoraj nemogoče je postaviti med cigane zaupniško mrežo;
- b) cigani so izredno zakrknjeni in skoraj ni primera, da bi cigan dejanje priznal, tako da se mora obsoditi le na podlagi dokazov, ki pa se prav težko pribavijo;

- c) cigani kriminalci se poslužujejo po več imen, osebne dokumente pa zatajijo oziroma skrijejo;
- č) kot tatovi so izredno spretni, orodje se dobi pri njih redkokdaj in tudi vlome izvršujejo le z najprimitivnejšimi sredstvi, ki pa se jih znajo spretno posluževati;
- d) tatvine izvršujejo redkokdaj posamič, temveč vselej v družbi z dobro postavljenimi opazovalci in z dobrim izkoriščanjem terena;
- e) organom javne varnosti se nikdar ne zoperstavljajo; dosledno in zelo spretno se jim izmuznejo;
- f) proti zasledovalcem tvorijo močan kolektiv, ki ne pozna izdajstva.

Zato bo kaznivih dejanj med cigani po vsej verjetnosti več, kot pa kaže gornja skromna statistika. Da bi pa bili naši cigani družbeno posebno nevarni, se iz poročil poverjeništev ne more sklepati. Kaznivih dejanj zoper državo sploh ni, z bandami se ne družijo, pač pa so nevarni tujemu premoženju kot nepopoljšljivi tatovi. A tudi to velja le za vzhodne predele republike, kjer živijo cigani v večjem številu in večji zaostalosti. Kultiviranejši zapadni cigani ne kradejo več. Tatvine poljskih pridelkov z njiv pa pač javljajo vsi okraji.

Prehodni tuji cigani, ki potujejo v skupinah preko Slovenije in običajno ne opravljajo nobenega pridobitnega dela, so nevarnejši. Za kmečko prebivalstvo so prava nadloga, vse se jih boji, boji tatvin in boji maščevanj (požigov), kazenski pregon pa je skoraj nemogoč, ker so težko prijemljivi. Le iz Novega mesta poročajo o zajetju oborožene skupine 7 ciganov v začetku tega leta, od katerih je bilo 6 postavljenih pred sodišče zaradi vlomnih tatvin, eden pa je bil na begu ustreljen. V ptujskem okraju pa so priprli v juniju t.l. skupino okrog 40 ruskih ciganov zaradi tatvine večjih denarnih sredstev in perutnine po hišah. Ker ni bilo dokazov, so morali kazenski pregon zaustaviti.

2.) Prekrški, ki so pri ciganih pogosti, so (po vrstnem redu pogostnosti) tile:

- a) kršitev predpisov o prijavljanju. Prijavljajo se potujoči tuji cigani skoraj sploh ne, pa tudi domači cigani, ki izvršujejo potujočo svojo obrt (največ brusaštvo) zelo zanemarjajo prijavno dolžnost;

- b) prosjačenje in napeljevanje otrok k prosjačenju (ženske);
- c) konkubinatno življenje in kršitve matičnih predpisov (sklepanje zakonske zveze, prijavljanje rojstev in smrti);
- č) kršitve predpisov za varstvo polja in varstvo gozdov (nedovoljena paša, poškodbe in drobne tatvine na polju in v gozdu);
- d) kršitve predpisov o požarni varnosti, zlasti o požarni varnosti gozdov (taborjenje v gozdovih, itd.);
- e) taborjenje brez dovoljenja v naseljenih krajih ali neposredni bližini (nevarnost tatvin in požarov, vznemirjanje prebivalstva);
- f) vedeževanje (ženske);
- g) kršitve zdravstvenih in veterinarskih predpisov (odtegotanje zdravstveni in veterinarski kontroli);
- i) kršitve obrtnih predpisov (šušmarstvo);
- j) kršitve predpisov o posesti in nošenju orožja (bodala in pištole);
- k) kršitve šolskih predpisov (odtegotanje šoloobvezne mladine osnovno-šolskemu pouku);
- l) kršitve predpisov za varnost prometa.

Vrsta prekrškov je torej dolga, ni pa še popolna. Naši organi jih preganjajo, kolikor morejo, zadenejo pa pri pregonu na podobne zapreke kakor zgoraj pri kaznivih dejanjih. /.../ Pa tudi kaznovanje samo in izvrševanje kazni je težko. Denarne kazni ostanejo neizterjane, zaporne kazni so zaradi revščine ciganov malo učinkovite, so pa tudi neprijetne, ker so žene zapornikov s številno deco potem res vezane na prosjačenje, h kateremu se tudi takoj zatečejo in postanejo nova nadloga in nevarnost za okolico. /.../

VIII. Zaključek

Iz opisanega stanja sledijo za notranjo upravo tele naloge:

- 1.) popolnoma in z vsemi razpoložljivimi sredstvi je treba zatreti gibanje ciganov v skupinah, zlasti prehod tujih ciganskih skupin, ki hočejo še naprej živeti na nomadski način in potovati v vozovih z družino iz kraja v kraj. V tem pogledu imajo največje dolžnosti organi vzhodnih obrobnih okrajev, ki naj vsako tako skupino, tudi, če bi imela dokumente v redu,

takoj ustavijo, zavrnejo in eskortirajo čez republiško mejo;

- 2.) tudi pri domačih ciganih je treba zatirati sleherno potepuštvu, zlasti potikanje v gručah ali brez dovoljenega pridobitnega dela, cigansko taborjenje blizu selišč in v gozdu, /.../
- 3.) zatirati je treba prepovedano pridobitno dejavnost, kakor prekupčevanje s konji in sploh vsako preprodajanje, vedeževanje, mazaštvo z ljudmi in živalmi, šušmarstvo, kjer postaja legalni obrti škodljivo, prosjačenje in podobno;
- 4.) ne smejo se delati domačemu ciganu zapreke pri izvrševanju dovoljenega poklica, ki si ga je izbral in mu prija, čeprav je nižje vrste (čiščenje čevljev, popravljanje dežnikov, itd.), seveda le dokler poklic res in pošteno izvršuje in mu ni samo plašč za skrivanje nedovoljenih poslov ali celo kaznivih dejanj;
- 5.) zoper cigane, ki so sposobni za delo, toda nočejo delati, je treba uporabljati vsa zakonita sredstva, tako tudi kaznovanje po zakonu o prekrških zoper javni red in mir (delomržnost, vedeževanje), po uredbi o nabiranju prostovoljnih prispevkov (prosjačenje), in če treba tudi varnostne ukrepe (izgon oziroma konfinacija v kraje, kjer je dana možnost trajne zaposlitve). Tako bodo z ostrim zatiranjem potepušstva in delomržnosti prispevali organi za notranje zadeve svoj del k prizadevanju drugih organov državne uprave, da se cigani končno in v vsej republiki ustalijo, vključijo v delo in povsem izenačijo z domačim prebivalstvom.«

4. Poročilo MNZ leta 1953¹⁰

5. Poročilo MNZ leta 1954¹¹

Omenjeni poročili sta si zelo podobni, njuna osnova pa je poročilo iz leta 1951. Deli, ki so v njiju povzeti po njem, so tu izpuščeni. Poročilu iz leta 1954 so, glede na tisto iz predhodnega leta, le dodani nekateri podatki, zato je spodaj predstavljeno drugo.

»I.

Prihod in ustalitev ciganov v LRS

¹⁰ A. š. 1489, mapa 284, 10. junij 1953.

¹¹ A. š. 1489, mapa 295, 5. marec 1954.

/.../ V Slovenijo je med prvimi prišla iz Hrvaške družina Hudorovac leta 1819 in se naselila v Kanižarici pri Črnomlju. Nekaj desetletij zatem je prišla iz Hrvatske v Metliko ciganka Hudorovac s svojim sinom Francem. Obe ti dve družini sta postavili temelje sedanjim številnim družinam Hudorovac, ki živijo v območju črnomaljskega, kočevskega in novomeškega okraja. Poleg teh najštevilčnejših družin zasledimo še družine Brajdičev, Brezarjev, Jurkovičev, ki so se kajpada kasneje naselili.

V Prekmurje so začeli cigani prodirati iz Mađarske v začetku sedanjega stoletja. Med temi cigani prevladujejo rodbine Baranija, Horvat, Kokaš, Cener in Šerkezi. Najbolj gosto so se naselili v okolici Murske Sobote, kjer je znano cigansko naselje Pušča, nadalje na Tišini, v manjšem številu pa so razmetani po vseh prekmurskih vaseh. /.../

V stari Jugoslaviji so se cigani naseljevali po vsej Sloveniji, seveda pa najgostejše v predelih Dolenjske, Bele Krajine, območju krškega okraja in v Prekmurju. /.../ Edina oblast, ki so jo tedaj cigani priznavali, so bili orožniki, katerih so se hudo bali. Udeleževali so se redno vseh volitev, volili pa so le premožne in vplivne ljudi, ker so od teh pričakovali materialne koristi. Pred vojno se je mnogo ciganov skoraj redno selilo iz kraja v kraj po vsej Sloveniji, pri čemer so se posluževali svojih potovalnih voz s konjsko vprego. Pri svojem nomadskem življenju so večji del prebivali v šotorih, ki so jih postavljali ob obronkih gozdov. /.../

Med NOB so bili cigani v Prekmurju v glavnem politično dezinteresirani, medtem ko se je večina ciganov v dolenjskih in belokranjskih krajih vdinjala italijanskemu okupatorju. Pod vplivom Italijanov, zlasti zaradi raznih njihovih obljub, so skoraj vsi cigani šli po poti sodelovanja z okupatorjem in na pot izdajstva. Najslabši so bili cigani iz Kanižarice, od katerih jih je bilo meseca avgusta 1942 po partizanih likvidiranih 61. V Dragatušu je bilo ustreljenih 28 ciganov, nekaj pa tudi v drugih krajih. Imeli so svojega komandanta Hudorovac Jureta, kateremu so Italijani kot nagrado za njegovo izdajsko delo postavili celo hišo. V NOV je sodelovalo manjše število ciganov, pa še ti so ob prvi ugodni priliki običajno pobegnili. Med tistimi, ki so sodelovali v narodnoosvobodilnem pokretu, bi lahko omenili le kakih 10-15 ciganov, od katerih sta 2 dosegla položaj oficirja JA. /.../

Po vojni si je ljudska oblast po eni strani prizadevala za pospeševanje kulturnega razvoja ciganskega rodu, za izboljšanje zdravstveno-higienjskih prilik, posebno skrb pa je posvetila zaposlitvi ciganov in šolanju mladine. /.../ Bolj z izvajanjem strogih ukrepov kot drugimi metodami je uspelo organom oblasti vsaj deloma zaježiti kršitve predpisov po ciganih. /.../

Da pa problem ciganov kljub nekaterim uspehom še zdaleka ni rešen, bo pokazalo to poročilo, sestavljeno po podatkih, ki so jih zbrala naša tajništva za notranje zadeve. /.../

II.

'Domači' cigani

Pod 'domačimi' cigani (sami se včasih nazivajo slovenski cigani) razumemo tiste cigane, ki že vseskozi živijo v Sloveniji in ki se večinoma prištevajo med Slovence.

Številčno stanje ciganov

/.../ število ciganov zelo hitro narašča, kar je predvsem pripisati njihovem hitremu razplojevanju, ne pa doseljevanju. /.../ V stari Jugoslaviji je bilo na področju Slovenije mnogo več ciganov. /.../

Gibanje ciganov

/.../ pretežna večina domačih ciganov /ima/ svoje stalno prebivališče, v katerem so tudi registrirani in katerega zapuščajo le kot sezonski delavci ali potujoči obrtniki. Kontrola nad temi cigani ni posebno težka, zlasti zaradi tega, ker ti cigani spremembe prebivališča precej redno prijavljajo, h čemer so jih prisilili ostri ukrepi, ki so jih proti njim uporabljali organi za notranje zadeve.

V Beli Krajini so mnogi cigani tudi opustili življenje pod šotori, si postavili barake ali hišice ter tako prenehali z nomadskim načinom življenja. Nekateri so si pridobili celo manjša posestva ter se sedaj bavijo s poljedelstvom.

Življenjske razmere

/.../ Ljudska oblast skuša ponekod olajšati bedo ciganskih družin in jih z raznimi podporami

privedi k poštenjšemu življenju, vendar pa se s tako pomočjo doseže ravno nasprotni učinek. Tako je pred kratkim občina Tišina v Prekmurju ciganom iz svojega področja razdelila večjo denarno podporo, kar je imelo povod za prepir med cigani, češ da so podporo dobili tisti, ki so sposobni za delo, a se nočejo vključiti v delovno razmerje. Pri tem je nastala govorica, da zakaj naj bi delali, če jih država itak podpira. Občina Gorje v okraju Radovljica izplačuje redno denarno podporo 6-članski družini Rajhard

Avgusta in 7-članski družini Rajhard Silvestra iz Gorij, kljub temu pa otroci teh družin prosjačijo po bližnji okolici. /.../

Kulturno stanje

/.../ V večjih rodovnih skupinah cigani skorajda ne živijo več. Njihova skupnost, kolikor še obstaja, se vedno bolj razkraja. Nekdaj so belokranjski cigani imeli svojega starešino, ki je imel nad cigani precejšnjo oblast, med drugim tudi kaznovavno pravico. Zadnji belokranjski ciganski starešina Hudorovac Marko je pred 30 leti umrl in z njim je izumrlo tudi starešinstvo. Skupnega poglavarja cigani sedaj nimajo. /.../

Prekmurski cigani sklepajo poleg civilnih porok tudi cerkvene, poznajo krste in cerkvene pogrebe. So namreč vsi rimo-katoliki. Drugače pa je z dolenjskimi cigani, od katerih je večino zelo težko pripraviti do tega, da bi sklenili civilno poroko pred državnim organom. Za njih zadostuje sporazum med moškim in žensko, da sta pripravljena skupaj živeti. Poročni obred je kaj enostaven. Dokler so imeli starešino, je ta poročal na ta način, da je pred ženinom in nevsto razbil lonec in dejal: »Kadar bo šel ta lonec skupaj, lahko gresta vidva narazen.« Med seboj se lahko ženijo vsi sorodniki v stranski liniji, razen bratov in sester. Dolenjski cigani se v javnosti izdajajo sicer za rimo-katolike, vendar se ne udeležujejo cerkvenih

Gorenjski Romi pred mobilnim bivališčem.
Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, CZ, Ljubljana 1980.

obredov, razen krsta. Otroke krstijo zgolj iz gmotnih koristi, zato iščejo samo premožne botre. Značilen je primer ciganke, ki je svojega otroka dala krstiti kar trikrat, samo zato, da bi dobila čimveč daril. /.../

Kljub takim higienskimi razmeram pa je splošno znano, da je umrljivost novorojenčkov minimalna in da se zato cigani hitro množe. Cigani dosega običajno zelo visoko starost. Majhna umrljivost novorojenčkov je pripisovati okolnosti, da ciganske matere običajno doje tja do 4. leta starosti.

Odnosi med cigani in prebivalstvom

/.../ V Sloveniji je nekaj primerov zakonske zveze med cigani in necigani. Tako sta se s poroko s cigankama pociganila Rataj Jakob iz Otočca pri Krki in Gorenjc Alojz iz Trebeljnega. Pri tem je treba omeniti, da se mora necigan vedno prilagoditi ciganskemu življenju in da cigani v tem pogledu ne poznajo popuščanja. Poleg porok neciganov s cigani je poznan tudi primer neke vdove iz okolice Novega mesta, ki živi v konkubinatu s ciganom. Veliko je tudi primerov, da imajo ciganke nezakonske otroke s kmeti in delavci.

Evidenca ciganov

/.../ V letu 1947 in kasneje je optiralo za italijansko državljanstvo 55 ciganov s 26 cigankami in

50 otroci. Vse opcije ciganov so bile potrjene. Optanti so optirali iz Italije. /.../

III.

Prehodni – potujoči cigani

IV.

Kriminaliteta

/.../ Problem ciganske kriminalitete bo najbolje razviden iz sledečih primerov:

1./ Leta 1951 je bila v Prekmurju odkrita vlomilska tolpa 30 ciganov. Med drugimi kaznivimi dejanji je ta tolpa izvršila 58 vlomov v poslovalnice kmetijskih zadrug. Vlome so izvrševali na območju Prekmurja, nadalje v okrajih Kranj, Ljubljana-okolica, Ljutomer, Maribor-okolica, Črnomelj in Kočevje ter v mestih Ljubljani in Mariboru. Skupna škoda, ki so jo povzročili, je dosegla znesek 5.000.000.- dinarjev. Okrožno sodišče v Mariboru je njihova kazniva dejanja kvalificiralo kot grabež in je 3 kolovodje obsodilo na smrt z obešenjem, ostale pa na kazni zapora in strogega zapora do 20 let. /.../

4./ Tajništvo za notranje zadeve Ljubljana-okolica je aretiralo vso cigansko družino Huber Anton iz Vrhnike, ki je zakrivila več vlomnih tatvin.

5./ Prava nadloga pa so cigani, ki vršijo majhne tatvine. Kradejo vse, kar jim pride pod roke, zlasti les iz gozdov, poljske pridelke, razne hiše predmete in podobno. /.../ Veliko raznih drobnih tatvin izvršijo ženske in mladoletniki. Odrasli cigani se namreč zaradi ostrih kazni, izrečenih lansko leto, ne upajo več krasti, zato pa so tembolj aktivne njihove žene in otroci. /.../

Trenutno je v Sloveniji na izdrževanju kazni 56 ciganskih delinkventov, od tega 6 žensk in 50 moških. Od cigank je 5 obsojenih zaradi tatvin, ena pa zaradi prikrivanja tatvine. Od moških je 21 obsojenih zaradi velikih tatvin, 19 zaradi grabeža, 4 zaradi vlomnih tatvin, 3 zaradi tatvine, 2 zaradi rop in 1 zaradi hude telesne poškodbe. /.../

V.

Upravno kaznovanje ciganov

/.../ V zvezi z zapornimi kaznimi se izvajajo tudi drugi postranski higienski ukrepi, ki so včasih skoroda bolj učinkoviti kot kazen sama. To velja zlasti za striženje las, razuševanje, redno kopanje in podobno, česar se cigani zelo bojijo. /.../

VI.

Ukrepi

A) Glede stalno naseljenih ciganov

Upoštevati moramo dejstvo, da so se domači cigani v LR Sloveniji več ali manj stalno naselili in da zadnji podatki kažejo, da se ti cigani polagoma, toda vedno bolj tesno vključujejo v slovenski življenjski prostor. Zato ne preostane drugega kakor ta razvoj podpreti s tem, da z energičnimi in ostrimi ukrepi čim bolj izkoreninimo tiste ciganske navade in škodljivo delovanje, ki motijo normalno življenje in napredek prebivalstva v naši republiki. /.../

Stalnost ciganov bi dosegli zlasti s tem, da se jih prisili na tako delo, ki jih bo vezalo na določen kraj. Pr. v industriji, pri poljedelstvu, pri obrti itd. in ki bi bilo čimbolj v skladu z njihovo mentaliteto. /.../ Za cigane, ki ne znajo opravljati nobenih strokovnih del, bi bilo potrebno poskrbeti navadno zaposlitev pri težakih delih. V ta namen bi bilo potrebno voditi evidenco nad vsemi takimi deli v republiki /.../ S tem bi preprečili, da bi cigani, pod izgovorom, da iščejo zaposlitev, pohajkovali okoli in se selili iz kraja v kraj. /.../

Na drugi strani bi bilo v zvezi s tem odrediti postajam LM in organom za notranje zadeve, da se vsakega za delo sposobnega cigana, ki ne bi bil redno na delu ali ki ne bi imel (če je na poti) potrdila za zaposlitev ali obrtnega dovoljenja, takoj zapre in ostriže. Pričakovati je, da bi domače cigane s takimi doslednimi in ostrimi ukrepi čim bolj prisilili na redno delo, ali pa na izselitev. /.../

Vse cigane, ki bi se jih zasačilo pri kršitvi javnega reda in miru /.../, bi bilo potrebno kaznovati z maksimalnimi zapornimi kaznimi. Kaznovanje tu živečih ciganov bi bilo potrebno urediti tako, da je vedno en član družine na svobodi, ki je dolžan skrbeti za otroke in za ostale dela nesposobne člane družine. Če ne bi bilo to mogoče, bi se lahko take

člane družine dalo v skrb ostalim ciganskim družinam. /.../

B) Ukrepi proti prehodnim – potujočim ciganom

Osnovna naloga organov za notranje zadeve bi bila preprečiti že na naši vzhodni in južni meji, da bi sploh prišli cigani iz sosednjih republik v LR Slovenijo. /.../ Kolikor pa bi se tuji cigani vseeno skrivaj prebili v notranjost Slovenije, bi jih bilo potrebno takoj aretirati in jim izreči najstrožjo zaporno kazen. V zaporu bi jih bilo potrebno vse postriči in jih z oostrostjo navajati k čistemu življenju. /.../

Če bi se pritihotapila v našo republiko večja skupina ciganov, bi bilo potrebno vselej pustiti na svobodi le nekaj starejših ciganov, s katerimi bi bilo potrebno vse otroke in žene spoditi najkrajšim potom iz republike in jim zagroziti, da če se povrnejo, da bodo tudi oni zaprti in ostriženi. Vse ostale cigane pa bi bilo potrebno postriči.

Ti ukrepi so se v glavnem že do sedaj izvajali in to s precejšnjim uspehom. Vendar so še nekateri načelniki tajništev za notranje zadeve cigane rajši v celotnih skupinah pošiljali v druge okraje, kakor pa da bi jih aretirali in zapirali. Največ so se bali zapirati tuje cigane zaradi tega, ker niso vedeli, kam bi s ciganskimi otroci in ženami. Mnogi načelniki tajništev za notranje zadeve so skušali za časa prestajanja zaporne kazni ciganskih mož, njihove žene in otroke predati občinskim LO – skrbstvenim organom. Ti pa so se jih razumljivo na vso moč otepali, saj niso imeli niti prostorov, kamor bi jih namestili, niti sredstev za preživljanje. Zlasti pa so se bali zaradi okužbe njihove okolice. /.../

C) Ustanovitev komisije za ciganska vprašanja

Predlagamo tudi, da bi se v republiškem merilu ustanovila komisija iz predstavnikov organov za notranje zadeve, organov zdravstvenega in socialnega skrbstva, organov prosvete ter masovnih organizacij (zlasti SZDL, društva prijateljev mladine itd.), ki naj bi ciganski problem v naši republici temeljito preučila in našla ustrezne ukrepe, ki bi bili potrebni za normalizacijo življenja ciganov v naši republici. /.../«

6. Poročilo o Romih v novomeškem okraju¹²

To poročilo je nastalo kot reakcija na vlogo prebivalcev vasi Podgora in Prečna, ki so jo avgusta 1961 poslali Državnemu sekretariatu za notranje zadeve v Beograd. V njej so se pritožili zaradi Ciganov, ki so taborili v Podgori in Logu. Večje število vaščanov je navedlo, »da jim Cigani kra-dejo poljedelske pridelke, da jim grozijo, da zaradi slabih higienskih razmer, v katerih živijo prenašajo nalezljive bolezni, da napadajo šoloobvezne otroke in jim jemljejo kruh, denar in druge predmete itd.«. Zahtevali so njihovo preselitev na drugo območje ali drugačno dokončno rešitev.

Državni sekretariat je vlogo odstopil republiškem, ta pa okrajnemu. Oddelek za notranje zadeve slednjega je zbral podatke in sestavil poročilo »o problemu Ciganov v novomeškem okraju«. Poročilo, ki ga ne navajamo, potrjuje vse zgoraj navedene pritožbe.

7. Navodilo republiškega sekretarja glede postopkov z Romi¹³

»Vsem upravam za notranje zadeve in vsem postajam milice v SR Sloveniji

/.../ Na območju SR Slovenije živi od štiri do pet tisoč ciganov. Največ jih je v Prekmurju, temu sledi Dolenjska, Bela Krajina, Kočevska in Gorenjska, posamezne ciganske družine pa so še v ostalih predelih Slovenije.

Medtem, ko ostali občani postopoma vsestransko napredujejo, beležimo pri ciganih še vedno veliko ekonomsko in kulturno zaostalost /.../, zaradi česar cigani pomenijo vedno večjo ekonomsko, socialno in kulturno-prosvetno vprašanje.

Poleg ciganov, ki jih je mogoče šteti za stalno prebivajoče v Sloveniji, prihajajo v Slovenijo občasno skupine iz drugih republik – celo iz Srbije. V zadnjih letih pa potujejo čez Jugoslavijo in seveda čez Slovenijo tuji – arabski, poljski in drugi cigani.

¹² A. š. 1490, mapa 397, Problematika v zvezi s cigani, poročilo oddelka za notranje zadeve pri OLO Novo mesto, 5. februar 1962.

¹³ A. š. 1490, mapa 399, Postopek s cigani – navodilo, 2. junij 1965.

Prekmurska Romkinja z otrokoma.
Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, CZ, Ljubljana 1980.

Vsi /.../ so potrebni ustrezne večje pozornosti organov za notranje zadeve in predvsem služb milice in kriminalistične službe, kajti iz navedenega in iz izkušenj izhaja, da so močno nagnjeni k izvrševanju prekrškov in kaznivih dejanj ter k nekaterim drugim družbeno negativnim delovanjem. Vse to pa narekuje potrebo po določenih trajnih, enotnih, istočasnih in sistematičnih ukrepih organov za notranje zadeve, organov lokalne samouprave (občinskih skupščin) in njihovih ostalih upravnih organov ter družbeno-političnih organizacij, kajti od permanentnosti, enotnosti, istočasnosti, sistematičnosti in koordinacije ukrepov in prizadevanj vseh družbenih faktorjev je odvisna hitrejša in počasnejša vključevanje ciganske populacije v delo in življenje njene okolice.

Preden preidemo na kategorizacijo ciganov in na naštevane ukrepov, ki jih je potrebno izvajati, moram omeniti, da je treba tudi v odnosih do ciganov računati s temeljnimi načeli (praviciami in dolžnostmi) naše družbene ureditve, kajti tudi cigani so občani z enakimi pravicami in dolžnostmi kot vsi

ostali. To omenjam zaradi tega, ker so bili v preteklosti primeri (verjetno so še sedaj), da so uslužbenci organov za notranje zadeve bolj skrbeli za varstvo in zakonite postopke pri ostalih občanih, medtem so cigane le preganjali, za njihovo varstvo oziroma zaščito pa so se premalo brigali.

S takim ravnanjem je bilo kršeno ustavno načelo o enakosti, po drugi strani pa je tako ravnanje pri ciganih porajalo nezaupanje. Tako ravnanje so tu in tam izrabili tudi drugi občani (verjetno se tako dogaja še sedaj) in s cigani drugače ravnali, kot bi bili smeli. Če pa so cigani na to reagirali, so se občani obrnili na naše uslužbence in kaj rado se je zgodilo, da so bili vsega krivi cigani, čeprav so ti le reagirali na zlo, ki so jim ga naredili drugi. Ne smemo namreč izhajati zgolj iz predpostavke, da je za vso cigansko ekonomsko, kulturno in drugo revščino, zaostalost in zlo kriv le sedanji ciganski rod /.../.

Prizadevanja raznih lokalnih činiteljev /.../ bi morali v prvi fazi ali obdobju težiti za tem, da bi se tudi tisti cigani, ki sedaj še redno ali občasno potujejo iz kraja v kraj, za stalno naseliti na določenem mestu. /.../

V drugi fazi, t.j. v odnosu do ciganov, ki so se že stalno naselili in ciganov, ki se bodo postopoma stalno naselili, pa bi si morali vsi lokalni družbeno-politični faktorji prizadevati, da se jih čimprej vključi v tako delo in življenje, kot ga živi okolica, v kateri so.

V taka prizadevanja se morajo vključiti tudi službe organov za notranje zadeve, posebno milice in kriminalistične službe, ki se morata pri posamezni skupini ali kategoriji ukvarjati z izvajanjem naslednjih ukrepov:

I. V zvezi s cigani, ki so že stalno naseljeni v določenih krajih po hišah, barakah, primitivnih kolibah in drugih podobnih objektih:

/.../ vso pozornost življenju in delu teh družin, zlasti pa kontrolirati, če k stalno naseljenim ciganskim družinam prihajajo drugi cigani oziroma, če posamezniki iz takih družin odhajajo k drugim ciganom ali na potepanje. /.../ s čim in kako se take ciganske družine preživljajo, kdo in kje je zaposlen, s kom imajo zveze /.../.

V primeru, da so tako naseljeni cigani osumljeni storjenih kaznivih dejanj, morajo posebno skrbno ugotavljati, če so res cigani storilci, kajti znani so primeri, da so občani obdolževali cigane tudi za dejanja, ki jih oni niso naredili /.../.

II. V zvezi s cigani, ki prebivajo pod šotori v gozdovih ali ob robovih gozdov pa so vezani (se več ali manj stalno zadržujejo) na dotični kraj /.../ ustvariti natančno osebno evidenco (ustrezne sezname) po družinah in skupinah. Zahtevati od ciganov, da so v kraju bivanja vsi prijavljeni in da imajo /.../ osebne izkaznice /.../. Prizadevati si med cigani pridobiti »vire«, /.../. Ob ustrezni priložnosti vse cigane daktiloskopirati (posebno one, ki so podvrženi kriminaliteti), jih voditi v lokalnem nadzoru, jih pogosteje kontrolirati v njihovih prebivališčih, če so zaposleni na delovnih mestih, občasno pa jih povabiti na razgovor na PM. /.../ Na vse načine in z vsemi sredstvi preprečevati njihovo odhajanje na razne pohode ali na obiske k sosednjim ciganom /.../. PM mora na vsak prekršek, ki ga naredijo cigani hitro in dosledno reagirati, /.../. Permanentno odkrivati, kje se cigani shajajo zaradi popivanja, hazardiranja in podobno. /.../

III. V zvezi s cigani, ki prihajajo v Slovenijo iz drugih republik in se začasno zadržijo v Sloveniji /.../ je ena od permanentnih nalog postaj milice, /.../ če bi prišli cigani na njihovo območje /.../, morajo čimprej stopiti z njimi v stik. Pri tem je treba cigane najprej spraviti skupaj oziroma blokirati, nato jih popisati /.../. Že pri blokiranju in popisovanju bo mogoče ugotoviti vrsto prekrškov, ki so jih cigani že naredili /.../. Zato jim je treba /.../ povsem konkretno in odločno povedati, kakšne prekrške s takim ravnanjem delajo in zahtevati, da se v vrnejo v kraj, od koder so prišli. To je potrebno zato, ker je sicer pri nas z ustavo zajamčeno prosto gibanje po državi in te pravice imajo tudi cigani. Ker pa /.../ na njihovih pohodih naredijo vrsto prekrškov, je s tem podana osnova za uvedbo UKP, odnosno za prisilni ukrep izгона iz področja. /.../ Če cigani /.../ se nočejo vrniti, je treba seči po ostrejših ukrepih /.../: /.../ jih skupno s poročilom o storjenih prekrških izročiti sodnikom za prekrške s predlogom, da jih kaznujejo z zaporno kaznijo in odredijo takojšen nastop kazni. Od tega naj bodo izvzeti le otroci, mladoletniki in tiste ciganke, ki so noseče ali pa imajo otroke, ki še niso stari eno leto, stari in onemogli in tisti, ki jim ni mogoče dokazati prekrškov. /.../

IV. Glede tujih ciganov, ki tranzitirajo (potujejo) skozi našo državo – 'tranzitni cigani':

Po dosedanjih izkušnjah je moč trditi, da se tuji cigani /.../ podajajo na pot v skupinah /.../. To je včasih edini pokazatelj, ki nam pove, da gre za cigane. /.../ Kadar bi imeli 'tranzitni cigani' priti v večje mesto in celo tam ostati (v takih primerih je zlasti nevarno, da se cigani raztepejo po mestu in naredijo vrsto kaznivih dejanj) /.../, je treba delati na tem, da do tega ne pride. /.../

Pri kontroli oziroma ukrepih v zvezi s 'tranzitnimi cigani' (gre za tuje državljane, katerim so naše oblasti dale tranzitne vize), je treba v normalnih pogojih postopati tako, da ne bodo imeli razlogov za negodovanje oziroma tako, da ne bodo dobili občutka, da jim na vsakem koraku sledijo uslužbenci notranjih zadev. /.../

So primeri, ko se ne izvršijo pravnomočne sodbe ali upravne kazni, s katerimi so ciganke kaznovane na zaporne kazni. To zaradi tega, ker so ali noseče, ali imajo dojenčke ali pa po več majhnih otrok. Kar ima slabe posledice in celo miličnike odvrča od ukrepanja zoper ciganke. /.../ Uslužbenci milice so ponekod sami prišli do spoznanja, da so bili dosednji ukrepi vse preveč usmerjeni le zoper cigane – moške in da so premalo ukrepali zoper ciganke, ki pa niso nič manj nevarne.

Pri iskanju ciganov, za katerimi so bile razpisane tiralice, je bilo v praksi veliko težav. Izkušnje kažejo, da je najlažje priti do iskanih ciganov, če se ukrepa (pridrži in upravno kaznuje z zaporno kaznijo) zoper njihove žene ciganke. Pri ciganih še prevladuje materialnost(?), zato se cigan z otroci brez žene zelo težko znajde. /.../

Zunanji izgled nekaterih ciganov je tak, da jih ni več mogoče na prvi pogled ločiti od ostalih občanov. S tem v zvezi navajamo priimke ciganov, ki prebivajo ali se zadržujejo na območju SR Slovenije. Ti so: HUDORVIČ ali HUDOROVAC, BRAJDIČ, BARANJA, CENER, ŠARKEZI, HORVAT, RAJHARD, BREZAR, JURKOVIČ. Tu so navedeni le priimki, ki se največkrat pojavljajo in kateri so značilni za večino ciganov v SR Sloveniji. /.../«